

СРЕЋА

Не може да заспи. Занимљиво је то како ветар људски звучи, као глас, неумољив. Издигне колена. Преврне се. Преврне се поново. Неспавање значи да ће јој леђа већ на пола дана отказати. Дохватиће неки лонац с полице, подићи овцу на кола, и стисни зубе, грч, лош дан. Не стискај зубе, каже себи. Сати су пред тобом.

Перл јој није право име. Нико није знао (не зна) њено право име. Тек у другој години робовања почели су да је зову Перл, због једне огрлице. Пре тога није била ништа. Није говорила њихов језик и неко се време претварала да је мутава, бавећи се радије властитим мислима него згрушаним, тамним звуковима које они производе. С временом је научила неколико фразе, које је изговарала погрешно, па су јој се смејали, неизненађени. Неизненађење је, учинило јој се, корисно. Неизненађење је место где могу корен да пустим.

Зашто су Нордијци ишли у Ирску по робље? Зато што су океанске струје ишле у том правцу. Зато што су имали уске, плитке бродове идеалне за пљачкашке походе. Зато што су ирске насеобине биле сиромашне, људи ситни и слабашни, оружје комично. Зато што псето дигне ногу на сваку границу која му се нађе на путу. Ниски и брзи попут јегуља, обалом су клизили бродови а да ни знао ниси, мислиш да је обичан четвртак, окренеш се од прозора, кад тамо сенке јуре преко кухињског зида и ето је већ, тамноцрвена нота као урликање у дубини ума.

Има сопствену колибу, заправо преграђен кутак у шупи за мужу. Таква се привилегија не указује другим робовима; имаће једног дана и сто и столицу, како јој је обећао човек који ју је на ово место довео, кад буде довољно наплаћеног дрвета. Боље ће ти бити да избегаваш моју жену, рекао јој је на броду док су овамо долазили. Показује се да није тешко избегавати жену, која је мрзи, ако се изузму оброци које једе стојећи у жениној кухињи кад жена није ту. Стоји код врата од оставе, балансира шољу на греди у довратку. Ако неко уђе на врата, ако јој шоља падне, она то тумачи као знак. Шоља може пасти на више различитих начина; може бити пуна, празна, или лошег укуса; може звекнути, пљуснути, позвати укор; може се ухватити у лету – то је добар знак. Оног дана кад ухвати шољу, одлучује две ствари. Прво, престаће да се претвара како не уме да говори, и друго, убиће човека који ју је на ово место довео. Не, памет у главу, он је први човек у округу, ако њега убије, биће одметница од закона, неће га убити, убиће његову жену. Не, заправо, зашто да убија жену, жена би могла бити савезник, жена је посебна колико и плава лисица, човек мршав и онизак и паћеник. Перл у мислима отвара фиоку за фиоком. Шоља јој се у рукама хлади.

Оде до кухињског стола и седне да чека жену, увежбавајући у себи оних неколико фразе.

Знам ја тебе, знам шта хоћеш, каже жена, изронивши кроз подрумска врата. Јако си лепа, каже Перл.

Значи, решила си да проговориш. Послаћу га да ти одсече језик.

Нажалост, сада морам да идем.

Седи ту, робињу. Говорио је да си мутава, ја кажем није, само је припроста. Видим сад да ниси припроста уопште, бистра си, лепа, кујеш планове.

Бистра. Кујем планове.

Али овде ја одлучујем. Можда си бистра, лепа, отмена, поносита, али победити нећеш.

Ја сам ненаоружана. Има ли неког излаза?

Јашта да има излаза.

Молим те, могу ли да ти помогнем?

Велика си ми ти шаљивица. Не могу да верујем да он то трпи, никад није имао смисла за хумор.

Зашто шапућеш?

Не шапућем!

Живот је тежак.

Спрдаш се са мном.

Хоћу да се удам за тебе!

Ено га, долази путем, губи се одавде сместа, и ти и твоје пошалице. Немој се враћати.

Потом гладна времена за робињу наступају. Требало је да украдемо неколико јабука док сам била у кухињи, помишља касније. Податна као укварена риба – могу да је контролишем, помишља жена касније. Али још неко време заједно чувају тајну о робињином гласу. Разговарају опрезно, непријатељски у почетку, и збуњено. Мало-помало, Перл учи нове речи. Мало-помало, жена је прима натраг у кухињу.

Једне ноћи изјашу њих две на великом црном коњу. Коњ припада човеку, али он спава. Робиња јаше позади. Звезде хладне и сабласне путују врхом неба. Можеш ли да успориш, каже Перл, притегавши жену око струка. Овде ја одлучујем, каже жена, тако да не. Подбада коња у још бржи кас. Коњска пена лети уназад.

Да видимо шта се дешава са човеком. Он понекад по читав дан ћути. Чисти своје стреле. Домаћинство које укључује супруге и робиње најбоље је држати у завади, благој завади, једне против других, тако га је отац саветовао.

Лето стиже лахорасто и баца се на обличја, цветне латице, зору. Човек устаје рано и одлази у град да купи ниску бисера. Носи је све време, каже робињи, док причвршћује копчу. Прсти су му храпави. Сувише је притегне у први мах. Она се одједном сети лета кад су дошли војници и одвели градску мазгу. Отац јој је био градски млинар, али како би могао млети жито без мазге? Неки су покушавали ручно да мељу црну ливадску траву, мазгину властиту храну. Неки су чупали сламке из метле. Стално сам гладна, каже човеку. Не даје ми твоја жена довољно. Никад поморанце. Никад уље. Човек јој прође прстом низ грло. Да, каже.

Ноћни ветрови шибају по шуми.

Кад он оде на пијанку, која може трајати до зоре или преко целог викенда, жена и робиња у кухињи причају приче. Сенке по зиду палацају увис. Велики чворугав мушки уд, на то ће жена. Обе се смеју. Онда робиња прича како је видела оца, већ две године покојног, где плива у мору пре неки дан. Била је то његова мрачна страна,

али био је то он, каже. Јеси ли га дозивала?, пита жена. Није ми пало на памет, каже робиња. Хајде да изјашемо, каже жена, можда је тамо негде заостао. Прошла је поноћ и пијана си и ја нећу, каже Перл. Али жена већ хита ка вратима. Овде ја одлучујем, каже, управо кад човек крочи у кухињу.

Наступа дуг, изгубљен моменат. Али он зашкиљи на робињу. Ишла си у школу, зар не, добру школу?

Очигледно (израња прича) сад више није довољно да он у свили посећује пијанке. Кад следећи пут дође мораће да донесе стихове.

Угледна господа кад се запију, сложили су се остали, треба да слушају оригиналне стихове. Није то надметање, уверавали су га, али наравно да јесте. Када то Лепота није надметање? Имаш књиге?, пита човек робињу, која се насмеје. Ја сам робиња, где да нађем књиге? Он се окреће жени. Имаш ти књиге? Жена устаје и напушта кухињу без речи. Једно је од њених правила да човек не сме прво ословити робињу па макар секире падале. Човек уздахне и седне и зарије лице у шаке. Перл се поиграва својим бисерима. Како год било, мени књиге не требају, каже. Умем са стиховима. (Лаж. Мало зна о стиховима, никад јој се нису допадали. Паметна си, могла би постати учитељица, некад јој је говорио отац. Она се смејала. Учитељица! Нешто као виша слушкиња! Нисам ја та. Зар је стварно то рекла?) Поново се насмеје, другачијим смехом.

Испирање погани из човекове ноћне посуде и ношење воде за његову жену омогућава јој дуге сате размишљања о томе како се прави песма. Кад од човека затражи још једну столицу, да се на њој може опружити целом дужином, он направи столицу у тајности. Следећи пут ће захтевати јастуке, то ће му већ бити теже. Њен први поетски подухват је типа „историја мог властитог срца”. Ради се о сонету. Како је прошао сонет?, пита човека кад се овај врати са свог господског викенда. Рекли су да само даље покушавам, каже он. Ха!, каже она. Примедбе господе неће јој бити од велике помоћи. Она ради преко својих могућности. Ради за златне уши. Граматика фалична, речник скучен, сваки покушај другачији по форми и стилу, али све одреда песме о јахању кроз брезова стабла и мирису коња, љубавно-тамној топлоти коња која те окружује попут неког старог дрвета из детињства. Баш чудно, никад ту реч не користиш. Коју реч, детињство? Не, љубав.

И тако се лето завршава.

Свако дуже спава док јесен прелази у зиму и мрак нараста, али исцеђен је то, сив осећај и крхка је разлика између будности и уснулости. Она лежи на својој столици и посматра помрчину. Ускоро ће пасти снег, ускоро ће путеви бити затворени. Пре тога хоће да направи још једну песму. Неке јој песме излећу као повраћка, неке личе на свезивање чворова. Та једна у њој преостала је жута, и завија као жуманце, та која ће све променити – али она то још не зна, само осећа како песми канџице поскакују.

Једне ноћи доста касно у кухињу улази гост. Он је пријатељ човека, који одмах за њим сав размахан улеће и нестрпљиво захтева ватре и вечеру за њих двојицу. Гост, блед као удаљена планета, сребрастобеле коже и косе налик на кукурузну свилу, има очи апсолутно прозраноплаве којима прелеће по соби преко столица

и пећи, преко жене и робиње. Кад човек опет сав размахан изађе да донесе пиво из подрума, гост лагано седне.

То је једна од вас зар не, каже, док очима шета од робиње до жене, од жене до робиње. Није то он, ти стихови, то је једна од вас две. Човек се враћа из подрума с пивом. Догађа се вечера. Сати пролазе. Перл задрема ослоњена на руку у задимљеном ћошку код врата. Напокон сви одлазе на спавање. Гост оставља капу на кухињском столу.

Одавно је прошла поноћ. Не може да заспи. Шетка по својој колиби. Оне канџице поскакују. Да је песма о „срећи”, то је све што зна. Увек, у пола ноћи, види како би дошла до песме која ће срца разгалити и бити истинита, али изјутра – буди се на некој хриди, широм отворена, с нечим суочена, нечим што нестаје. Како год било, „срећа” је на језику овог места опскурна и неизговорљива реч, коју јој је неко описао као утвару што за тобом корача, иступајући напред с времена на време да испуни твој обрис. Попут медведа. Замишља медведа. Не вреди, ништа не зна о медведима. Помишља на гостову капу, остављену на кухињском столу кад је од вечере распремала. Жели ту капу.

Двориште је обасјано месечином. Велика кућа утихла. Кухиња у дебели мрак утонула и мирис црног лука. Она стоји код врата и ослушкује, чека да јој се очи привикну. Мало-помало облик капе постаје видљив. Сребрна је. Фантастична. Није на столу. Ето је на глави госта који коракне напред и руком јој поклопи уста.

Ноћни ветрови шибају по шуми.

Залазе потом дубоко у брезову шуму и, као да постају брезе, не можеш их видети.

Сатима касније, у колиби, док свет спава и ветар њише помрчину и соба под дугим зрацима лампе постаје огромна, седе њих двоје за столом и причају, и кроз причу размишљају, и осећају како размишљају, и чини се као да о више тога причају/размишљају него што иједно од њих зна, и шири се то по соби и згушњава у неку трећу атмосферу које ће се обоје сећати касније као путовања до места до ког не могу ни да замисле како су стигли, јер коњ је остао у штали, а место је било миљама и миљама далеко, с оним високим капијама и пауновима (у њеној верзији), с оним окомитим кречњачким стенама што се уздижу из мора и јатима морских птица (у његовој), док заправо седе до зоре за столом у колиби и док она стигне на траг до велике куће да припали ватре за доручак, њега већ нема. Тај гост више није део ове приче.

Жене су истрајне, на свој начин. Чудна је љубав. Кад год човек нешто сакрије од своје жене, Перлина моћ порасте. Прво огрлица, онда и друга столица. Сонети су јавна тајна, жена им се руга. Човек пак понајвише воли како звуче, у Перлиној руини од гласа. Кад му Перл каже да ће јој сонет о срећи бити последњи, он је из све снаге распали по слепоочници, али она не одступа. Тешко је теби на реп стати, каже јој – или намерава да каже, али излети му: Тешко је теби удовољити. Нешто му магловито у очима засузи. Сад више ништа није јасно и једноставно, помишља. Она би да се пресели у велику кућу, шта ћемо с првом, каже он, мислећи на своју жену. Она се осмехне и настави да чисти зубе зеленом лесковом гранчицом.

Човек одлази. Она седи и размишља. Човек је ту мања брига. Али жена. Како њу да истрпим? Могло би то потрајати годинама. Не знам. Требало би да уђем и суочим

се с њом. Мрзим све то дрхтање. Требало би да уђем. Она ће управо наливати још једну чашу. То зауставља дрхтање. Нема сумње. Седеће тамо и зурити у своје глупо плетиво, говориће како мора изаћи да лопатом рашчисти кућни праг док не стегне лед, можда ће изаћи па се на кућном прагу оклизнути и убити, то ће зауставити дрхтање, нема сумње! – Ух, али не, онда бих му ја једина преостала, морала бих да га опслужујем, да радим све. Не. Требало би да уђем. Ући ћу. Рећи ћу: Ти си нешто најгоре што знам. Не могу да дишем у твојој близини. Свет је више од овога. Ја сам више од тебе. Обуци црни капут, излазимо. И изаћи ћемо. Јахаћемо кроз брезова стабла. Руке ћу јој за свој капут привезати јер би иначе пала. Јахаћемо и викати и јахати и викати и то је најбоље од нас икад више, то је једини пут да дишемо икад више. Можда ће доћи пљачкаши. Скоро је пролеће. Увек пљачкаши долазе у пролеће, кад се лед мења и вода у заливу лагано покреће своју огромну убитачну кошуљицу.

(С енглеској ђревела Аријана Божовић)